

Zakaj slovenske oljke ne rodijo toliko, kot bi lahko

V Sloveniji oljkarstvo vse bolj presega okvir tradicionalne kmetijske dejavnosti in pridobiva izrazito družbeno razsežnost. Oljčniki so že dolgo del identitete slovenskega istrskega prostora in pogosto tudi statusni simbol. Po ocenah ima danes oljčnik skoraj vsak tristoti Slovenec. V zadnjih letih se v Sloveniji letno zasadi približno 50 do 70 hektarjev novih oljčnikov. Kljub temu je več kot polovica slovenskih oljčnikov še vedno starejših od 25 let, kar pomeni, da je velik del nasadov že v polni rodnosti, vendar dejanska rodnost ne dosega pričakovanega potenciala.

V polni rodnosti dreves bi pričakovali razmerna stabilno rodnost in visoke pridelke, a podatki iz registra kmetijskih gospodarstev kažejo drugačno sliko. V Sloveniji v povprečju pridelamo približno 0,6 do 0,7 litra oljčnega olja na drevo, glede na starost, razvitost krošnje in rodni potencial sort pa bi morali dosegati vsaj liter do tri na drevo. V praksi to pomeni, da dosegamo približno od 20 do 30 odstotkov potenciala, ki bi ga lahko imeli v zrelih in ustrezno oskrbovanih nasadih.

V številnih proizvodnih nasadih se zaradi pomanjkanja rednega in strokovnega obrezovanja rodni les iz spodnjih in srednjih delov krošnje postopoma pomika v zgornje, bolj osvetljene dele. Pojav je neposredno povezan z arhitekturo krošnje in porazdelitvijo svetlobe znotraj nje. Oljka je izrazito sončnoljubna vrsta, zato se ob zasenčenju notranjih in spodnjih delov krošnje zmanjšata fotosintezna ak-

tivnost in tvorba cvetnih brstov. Posledično se rodnost postopoma pomika proti vrhu drevesa, kjer je osvetljenost večja.

Ko se rodnost pomakne v zgornje dele krošnje, postane obiranje zahtevnejše in dražje, hkrati pa se poruši ravnotežje med rastjo in rodnostjo. Vegetativna rast vse bolj prevladuje v vrhnjem delu krošnje, spodnji in notranji deli pa postopoma izgubljajo rodni les, kar dolgoročno zmanjšuje stabilnost in učinkovitost pridelave.

Okoljska, krajinska in kulturna vloga oljčnikov

Skromni in neredni pridelki so dodatno obremenjeni z izmenično rodnostjo, pri kateri se leto z obilnim pridelkom izmenjuje z letom z majhnim ali skoraj ničelnim pridelkom, kar še dodatno zmanjšuje ekonomsko predvidljivost pridelave. Ob majhnih in nerednih pridelkih stroški dela na enoto olja hitro narastejo, kar zmanjšuje konkurenčnost in dolgoročno vzdržnost panoge. Povečuje se tveganje opuščanja nasadov in zmanjšuje interes mladih za prevzem dejavnosti, kar je posebej problematično na območjih, kjer imajo oljčniki poleg proizvodne tudi pomembno okoljsko, krajinsko in kulturno funkcijo.

V strokovnih razpravah se vse več pozornosti namena vlogi tradicionalnih oljčnikov tudi pri vezavi ogljika. Raziskave kažejo, da imajo tradicionalni oljčniki zaradi daljše življenjske dobe dreves, večje biomase in trajnejše strukture nasadov pogosto večjo sposobnost vezave ogljika in nižji ogljični odtis kot superintenzivni nasadi, za katere sta značilni zelo visoka gostota sajenja (pogosto več kot tisoč dreves na hektar) in izrazita usmerjenost v popolno mehanizacijo pridelave. Tradicionalni oljčniki tako delujejo kot pomembni ponori ogljika, prispevajo k blaženju podnebnih sprememb, ohranjajo biotsko raznovrstnost in oblikujejo značilno kulturno krajino slovenske Istre.

Ohranjanje teh funkcij je neposredno povezano z vzdrževanjem vitalnosti dreves in stabilne rodnosti, kar v praksi pomeni premišljeno in strokovno utemeljeno strukturno obnovo krošnje, s katero ponovno vzpostavimo ravnotežje med rastjo in rod-

nostjo ter zagotovimo stabilno pridelavo. Ob tem je nujno usklajeno izvajanje temeljnih agrotehničnih ukrepov: uravnoteženo gnojenje na podlagi analiz tal in listov, prilagojeno namakanje v razmerah vodnega primanjkljaja, učinkovito varstvo rastlin in trajnostno upravljanje tal.

Pomen polikonične gojitvene oblike

V tem kontekstu smo na Inštitutu za oljkarstvo ZRS Koper pristop strukturne obnove povezali s sodobnimi izobraževalnimi praksami, zlasti z izkušnjami italijanske šole tako imenovane rezi oljk *Scuola Potatura Olivo*, ki je v zadnjih letih referenčni model usposabljanja na področju rezi oljk. Pristop temelji na razumevanju fiziologije drevesa in funkcionalne arhitekture krošnje in nadgrajuje klasična izhodišča polikonične gojitvene oblike.

Polikonična gojitvena oblika izboljšuje prostorsko razporeditev rodnelesa, osvetlitev in prezračevnost krošnje ter s tem mikroklimatske razmere v njenem notranjem delu. Posledično se zmanjšuje tveganje za pojav boleznih in škodljivcev ter izboljšuje zdravstveno stanje dreves. Ključni dejavniki so izbira ustreznega časa rezi, izogibanje velikim ranam in zagotavljanje zračnosti krošnje. Produktivni del krošnje ostaja v dosegljivem območju, kar omogoča lažje obrezovanje in obiranje ter prispeva k stabilnejši rodnosti.

Pri uvajanju polikonične gojitvene oblike je potrebna potrpežljivost, saj gre za večletni proces oblikovanja ustrezne arhitekture krošnje in vzpostavljanja ravnovesja med rastjo in rodnostjo. Polikonična oblika sama po sebi ne pomeni nujno večjega pridelka. Oljka najbolje rodi pri svoji naravni velikosti, ki zahteva več prostora, kot ga omogoča večina nasadov. Prednost sistema je predvsem v izboljšani funkcionalnosti krošnje, boljši izkoriščenosti svetlobe in stabilnejši rodnosti.

Nova tehnologija in njene omejitve

Kmetijski sektor se spopada z velikim izzivom pri iskanju delovne sile za opravila, ki jih je skoraj ne-

Italijanska šola tako imenovane rezi oljk, ki zagovarja polikonično gojitveno obliko krošnje, je v zadnjih letih referenčni model usposabljanja na tem področju. FOTO: IZO ZRS Koper

mogoče mehanizirati, zato raziskovalci in razvojne skupine vse več pozornosti namenjajo orodjem, ki bi predvsem malim pridelovalcem olajšala delo. Takšne rešitve temeljijo na moduli umetne inteligence, ki se učijo iz strokovnega znanja izkušenih rezačev in priporočajo optimalne reze glede na obliko krošnje, položaj pogankov in cilje pridelave. V praksi se razvijajo tudi sistemi obogatene resničnosti, pri katerih očala ali mobilne aplikacije uporabniku v realnem času prikazujejo priporočila za rez.

Tehnologija bistveno prispeva k organizaciji in učinkovitosti, vendar ne more nadomestiti temeljnega razumevanja fiziologije drevesa, arhitekture

krošnje in načel pravilne rezi, ki ostajajo ključni za dolgoročno vitalnost in rodnost oljk.

DR. MAJA PODGORNİK,
predstojnica Inštituta za oljkarstvo ZRS Koper

Prispevek je nastal v okviru aktivnosti raziskovalnega programa P5 0453 – Sredozemske kmetijske prakse in družbe v prilagajanju okoljskim spremembam, ki ga vodi dr. Jerneja Penca. Financira ga Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS).

Jeziki ob meji kot temelj sodelovanja, zaupanja in skupnega razvoja

Jezik v obmejnih prostorih je veliko več kot sredstvo sporazumevanja, tako tudi jeziki v čezmejnem prostoru med Italijo in Slovenijo pomenijo neizogiben temelj sodelovanja, zaupanja in skupnega razvoja. Tega se dobro zavedamo na Inštitutu za jezikoslovne študije ZRS Koper, kjer kot projektni nosilci ali partnerji sodelujemo pri številnih čezmejnih projektih, med njimi tudi pri evropskem projektu *CrossTerm*, ki se bo zaključil prihodnji mesec.

Na Inštitutu za jezikoslovne študije ZRS Koper v okviru različnih projektov in programskih skupine *Razsežnosti slovenstva med lokalnim in globalnim v začetku tretjega tisočletja* skrbimo za uveljavljanje ustreznega statusa slovenskega in italijanskega jezika ter za kakovost pouka slovenščine in italijanščine v večkulturnih prostorih na obeh straneh meje.

Pomemben razvojni cilj: večjezičnost obmejnih prostorov

Po izdaji serije učbenikov za poučevanje slovenščine, italijanščine in nemščine v okviru serije *S Tilko v svet jezika* za osnovne in srednje šole v Sloveniji tako od začetka letošnjega leta pod vodstvom dr. Vesne Mikolič poteka priprava učbenikov po modelu *TILKA (Teaching Interculturality through Language and Literature for Conflicts Avoidance)* za pouk slovenskega jezika in književnosti v prvostopenjskih slovenskih srednjih šolah v Italiji. To financira Urad za slovenske šole Dežel-

Utrinek z uvodne konference projekta *CrossTerm*: (z leve proti desni) Laura Sgubin s Centralnega urada za slovenski jezik pri Avtonomni deželi FJK, Elena Zanussi z Deželne agencije za furlanski jezik, dr. Vesna Mikolič z Inštituta za jezikoslovne študije ZRS Koper in Kim Jakopič z Obalne samoupravne skupnosti italijanske narodnosti. FOTO: IJS ZRS Koper

nega šolskega urada Furlanije - Julijske krajine, ob podpori kopske območne enote Zavoda RS za šolstvo in Urada vlade za Slovence v zamejstvu in po svetu. S projektom se odzivamo na problematiko pomanjkanja ciljno, problemsko in celovito zasnovanih učnih gradiv za pouk slovenščine na slovenskih šolah v Italiji, ki bi bila prilagojena specifičnemu kulturno-jezikovnemu ozadju učencev in njihovem jezikovnemu predznanju slovenščine.

Nastajajoči učbeniki, ki bodo med učitelje prišli že pred začetkom prihodnjega šolskega leta, pri metodološki in vsebinski zasnovi sledijo predpisanim kurikulumnim smernicam in uveljavljenemu učnemu modelu *TILKA*. Za ciljni čezmejni prostor

je izjemnega pomena širok nabor slovničnih vaj za preseganje jezikovnih težav, ki izvirajo iz specifičnih slovensko-italijanskih interferenc, naloge pa so zaradi različnega jezikovnega predznanja učencev sestavljene po načelih individualizacije in diferenciacije. V gradiva so vključena tako dela slovenskega šolskega kanona kot tudi lokalno utemeljeni avtorji in avtorice (npr. Srečko Kosovel, Igo Gruden, Boris Pahor, Ljubka Šorli, Miroslav Košuta, Marko Kravos idr.) ter kulturne vsebine iz čezmejnega prostora, ki prispevajo k razvijanju in utrjevanju slovenske identitete v zamejstvu.

Pred kratkim se je zaključil temeljni projekt *CON-TATTII*, ki ga je financiral ARIS, vodila pa dr. Irina M. Cavaion. Projekt je temeljil na modelu didak-

tike jezikov v stiku *CoBLaLT (Contact-Based Neighbouring Language Learning and Teaching)* in je preko vodene čezmejne izmenjave na osnovi sociokonstruktivističnega pristopa soustvarjanja pomenov spodbujal medsebojno učenje jezika, književnosti, zgodovine in umetnosti sosednje države in osnovni šoli. Združeni razredi sedmih šol v Sloveniji, Italiji in na Hrvaškem so v okviru projekta obiskali zgodovinska in kulturna mesta, kot so Assisi, Gorica in Nova Gorica, Kostanjevica, Cerje, Čepovan, Trst, Milje, Piran, Sečovlje, Buzet in Hum. Na osnovi skupnih spoznanj in oblikovane mreže sodelujočih institucij zdaj teče nov, eksperimentalni projekt *Pripovedujem ti o svojem jeziku*, v okviru katerega se pripravljajo temelji za kontinuirana srečanja dijakov liceja s slovenskim učnim jezikom in učencev šol z italijanskim učnim jezikom v Gorici. Projektna ekipa pri tem sledi spoznanju, da mora biti pri spoprijemanju z jezikovno in kulturno raznolikostjo zagotovljena vzajemnost.

CrossTerm s standardizacijo terminologije do učinkovite večjezične javne uprave

Prav načelo vzajemnosti vodi tudi sodelavke in sodelavce projekta *CrossTerm*, ki želi zagotoviti učinkovito večjezično poslovanje in spodbuditi razvoj enakovrednih možnosti za delovanje javne uprave v vseh treh jezikih, ki se uporabljajo na slovensko-italijanskem obmejnem območju: slovenskem, italijanskem in furlanskem. Vodilni partner projekta, ki se izvaja v okviru programa Interreg VI-A Italija-Slovenija 2021–2027, je Slovenski raziskovalni inštitut SLORI iz Trsta, ob njem pa v projektu sodelujejo še naslednji partnerji: v Italiji Avtonomna dežela Furlanija - Julijska krajina in Deželna agencija za furlanski jezik, v Sloveniji pa Obalna samoupravna skupnost italijanske narodnosti, Fakulteta za računalništvo in informatiko Univerze v Ljubljani ter ZRS Koper.

Osrednji cilj projekta je standardizacija institucionalne terminologije v vseh treh jezikih, pri čemer so v ospredju upravnopravni termini, terminologija na področjih delovnega prava, prostorskega

načrtovanja in urbanizma ter akademski nazivi. Ob tem se projekt ukvarja tudi s problematiko večjezične toponomastike in promocijo večjezičnosti nasploh. Standardizacija terminologije je ključna za zagotavljanje pravične obravnave ter spoštovanja temeljnih pravic posameznikov in skupnosti. Večjezično poslovanje je namreč najprej izraz politične volje in spoštovanja jezikovne raznolikosti. Pri tem ne gre zgolj za tehnično vprašanje prevajanja, temveč tudi za zahtevne strokovne, organizacijske in finančne vidike. Javna uprava s svojimi sporazumevalnimi praksami postavlja lestvico, po kateri ocenjujemo položaj in rabo posameznih jezikov. Če institucije želijo sodelovati, se morajo najprej razumeti, a prav tu se pogosto pojavijo težave: pri razumevanju terminov, pravnih sistemov in kulturnih kontekstov.

Projekt *CrossTerm* je zato prinesel oprijemljive in trajne rezultate, med katerimi so skupni čezmejni model za standardizacijo terminologije, napredno in uporabniku prijazno terminološko IKT-orodje za tolmače in prevajalce ter strateški dokument, ki bo trajna osnova za učinkovitejše upravljanje jezikovne raznolikosti na čezmejnem območju, pri čemer je upoštevan tudi razvoj jezikovnih tehnologij in umetne inteligence. *CrossTerm* s tem presega okvir enega samega projekta in postavlja temelje za bolj pregledno, učinkovito in vključujočo javno upravo ter s tem celotno družbo v čezmejnem prostoru.

DR. VESNA MIKOLIČ,
DR. IRINA M. CAVAION,
DR. MAŠA ROLIH IN
DR. DIANA KOŠIR,

Inštitut za jezikoslovne študije ZRS Koper

Projekt *CrossTerm* - Crossborder standardization of institutional terminology (ITA-SI00600194) sofinancira Evropska unija v okviru Programa Interreg VI-A Italija-Slovenija.